

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA SON SES ÜNSÜZLERİ

Özkan AYDOĞDU*

ÖZET

Bu çalışmada, ağızlar ile ölçünlü dil arasında görülen farklılıklardan son seste meydana gelmiş olan farklılıklar ele alınacaktır. Ölçünlü dil ile Türkiye Türkçesi ağızları arasında, son ses ünsüzlerinde görülen farklılıkları, şu ana başlıklar altında sınıflandırabiliriz: 1. Son seste ünsüz değişimleri, 2. Son seste ünsüz düşmeleri, 3. Son seste ünsüz türemeleri.

Çalışmamızda, bu farklılıklar mevcut ağız çalışmalarında yer alan metinler taranarak elde edilen örnekler ışığında ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Türkiye Türkçesi ağızları, son seste ünsüz değişimleri, son seste ünsüz düşmeleri, son seste ünsüz türemeleri.

FINAL PHONEM CONSONANTS IN DIALECTS OF TURKEY TURKISH

ABSTRACT

In this study, it will be handled with differences in final phoneme as one of the differences seen between dialects and standard language. The differences seen in final phoneme consonants, between standard language and dialects of Turkey Turkish, can be classified as those main titles: 1. Consonant changing in final phoneme, 2. Consonant drops in final phoneme, 3. Consonant derivation in final phoneme.

*Arş.Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ozkanaydogdu@mynet.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

In our study, those differences will be evaluated with the examples by scanning the texts of current dialect researches.

Key Words: Turkish, dialects of Turkey Turkish, consonant changing in final phoneme, consonant drops in final phoneme, consonant derivation in final phoneme.

Giriş:

Dil kısaca, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir vasıttır. Ağız ise bir dilin sınırları içerisinde ses bilgisi, şekil bilgisi ve anlam açısından bazı farklılıklar gösteren, belli bir yörede kullanılan konuşma biçimidir. Bu farklılıkları şekillendiren ise etnik, coğrafi ve tarihî farklılıklardır. Bir ülkede yaşayan insanlar arasında anlaşmanın sağlanması konusunda karmaşa çıkmasını önlemek amacıyla bütün bireylerin ortak işlerinde kullanacağı bir ağız, ölçünlü dil haline getirilir.

Bir ölçünlü dilin bulunması, belli bir yörede konuşulan ağızların bir öneme sahip olmadığını göstermez. Ağızlar, dilin geçmiş dönemlerinin özelliklerini barındıran ve aynı dilin farklı lehçeleriyle zaman içerisinde meydana gelen değişimleri takip edebileceğimiz çok önemli bir kaynaktır. Ayrıca ölçünlü dil ile ağızlar arasında görülen farklılıklar, birçok sorunun aydınlatılmasında da bize ışık tutmaktadır.

Çalışmamızda, ağızlar ile ölçünlü dil arasında görülen farklılıklardan son seste meydana gelmiş olan farklılıkları ele alacağız. Bu farklılıkları, mevcut ağız çalışmalarında yer alan metinleri tarayarak elde ettiğimiz örnekler ışığında ortaya koymaya çalışacağız.

Türkiye Türkçesi ağızlarında ünsüzlerin son sesteki duruşları yazı dilindeki gibi değildir. Çeşitli sebeplerden dolayı pek çok farklılık ortaya çıkmıştır.

Yayımlanmış ağız çalışmalarından yirmi iki tanesini incelediğimizde, bunlardan Muğla, Trabzon, Tokat, Sivas, Giresun, Rize, Erzincan, Kütahya, Uşak, Kırşehir, Nevşehir ve Ordu ile ilgili olan çalışmalarda, son seste meydana gelen farklılıkların ayrı bir başlık altında ele alındığını görmekteyiz. Keban-Baskil-Ağın, Diyarbakır, Urfa, Zonguldak-Bartın-Karabük, Kars, Edirne ve Erzurum ile ilgili çalışmalarda ise son seste meydana gelen farklılıkların ayrı bir başlık olarak bulunmadığı ve örneklerin ön ses, iç ses ve son ses olarak bir bütün olarak verildiği görülmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Ölçünlü dil ile ağızlar arasında tespit ettiğimiz son ses ünsüzlerindeki farklılıkları, yayımlanmış olan bu ağız çalışmalarındaki sınıflandırmaları da dikkate alarak genel olarak üç ana başlık altında inceleyebiliriz:

1. Son seste ünsüz değişimleri
2. Son seste ünsüz düşmeleri
3. Son seste ünsüz türemeleri

Bu ana başlıklardan son seste ünsüz değişimlerini; *tonlulaşma*, *tonsuzlaşma*, *sızıcılaşma*, *akıcı ünsüzler arası değişimler* ve *sürekli ünsüzler arası değişimler* şeklinde beş alt gruba ayırabiliriz. Son seste ünsüz düşmelerini; *akıcı ünsüzlerin düşmesi* ve *diğer ünsüz düşmeleri* şeklinde iki alt gruba ayırabiliriz. Son seste ünsüz türemelerini ise *-k türemesi*, *-m türemesi*, *-n türemesi*, *-t türemesi* ve *-y türemesi* olarak beş alt gruba ayırabiliriz.

1. Son Seste Ünsüz Değişimleri

1.1. Son Seste Tonlulaşma

Ölçünlü dilde son seste, tonlu ünsüzlerden “-b, -c, -d, -g” bulunmamaktadır. Ancak ağızlarda bu kuralın işlemediği görülmektedir. Son seste görülen tonlulaşma olayında, bir sonraki kelimenin ünlüyle başlaması sebebiyle oluşan ulamanın büyük etkisi görülmektedir¹.

1.1.1. -p > -b:

1.1.1.1. Ek sonunda görülen -p > -b tonlulaşması: Zarf-fil eki “-Ip/-Up”un son sesinde tonlulaşma olduğu görülmektedir: *yāb* (yağıp) (MA, I-6/108), *ekib* (ekip) (MA, II-10/3), *bayılıb* (bayılıp) (ToİYA, 48/29), *çikarīb* (çikarıp) (GiİYA, 45/37), *ossurub* (osurup) (EzcYA, D. 1-16/57), *alub* (alıp) (RİA, 20/15), *yavlarīb* (yalvarıp) (KırYA, XIV/141), *oturub* (oturup) (NevYA, 12/19), *vērüb* (verip) (ZBKİA, 1/246), *götürüb* (götürüp) (KİA, 1/38), *baķīb* (bakıp) (EdİA, 21/70), *alīb* (alıp) (EdİA, 33/73), *çiğnayīb* (çiğneyip) (ErzİA, s.47/29) ...

1.1.1.2. Ulamaya bağlı olarak görülen -p > -b tonlulaşması: *heb evdür* (hep evdir) (TrYA, 162/42), *çorab örüyok* (çorap örüyoruz) (ToİYA, 17/1), *sahib olmaħ* (sahip olmak) (SiİYA, 54/1), *sevab olsun* (sevap olsun) (GiİYA, 58/43), *yeyīb işmek* (yiyip içmek) (EzcYA, D. 1-16/57), *nasīb olmuşdur* (nasip olmuştur)

¹Ahmet Bican Ercilasun, *Kars İli Ağızları Ses Bilgisi*, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1983, s. 107.

(ElzYAD, s.65/32), *hesab et* (hesap et) (ElzYAD, s.72/20), *geyb_ oldu* (kayıp oldu) (KBAYA, IV/10), *sahab_ ol* (sahip ol) (KBAYA, XXXVIII/16), *tağkīb_ ettiler* (takip ettiler) (RİA, 1/44), *ayib olmasun* (ayıp olmasın) (RİA, 10/110), *takib et* (takip et) (DiyA, II/61), *kab içine* (kap içine) (DiyA, IV/9), *icāb_ edē* (icap eder) (KüYA, I/23), *merkeb alıyo* (merkep alıyor) (KüYA, II/53), *gidib_ alma* (gidip alma) (KüYA, V/76), *hesab et* (hesap et) (UşİA, I-9/48), *tākib ediyo* (takip ediyor) (UşİA, I-57/7), *hısab ētsen* (hesap etsen) (UrfMA, 1/21), *ayib olur* (ayıp olur) (UrfMA, 6/55), *sebeb_ oldu* (sebep oldu) (KırYA, IV/72), *sāhib_ olan* (sahip olan) (KırYA, V/80), *çorab_ ördüm* (çorap ördüm) (NevYA, 4/54), *mekteb_ isdiyoh* (mektep istiyoruz) (NevYA, 7/6), *çorab_ düm* (çorap ördüm) (ZBKİA, 1/164), *Arab_ elinnen* (Arap eliyle) (KİA, 5/4), *heb* (hep) (EdİA, 12/24), *ğayib_ oldu* (kayıp oldu) (OrİYA, 4/10), *hesab_ êtd miz* (hesap ettiğimiz) (OrİYA, 24/3), *terkib_ etdi* (terkip etti) (ErzİA, s.15/71), *neseb_ etmesen* (nasip etmesin) (ErzİA, s.239/34), *nasib_ edecahsın* (nasip edeceksin) (MalİA, 2/7), *garib_ olan* (garip olan) (MalİA, 11/41) ...

1.1.1.3. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -p > -b

tonlulaşması: Alıntı kelimelerin aslında bulunan tonlu son seslerin ağzlarda korunduğu görülmektedir: *saḥab* (sahip) (TrYA, 112/53), *sebeb* (sebep) (TrYA, 119/47), *aḥbab* (ahbap) (ToİYA, 8/1), *nasib* (nasip) (SiİYA, 27/8), *ğalīb* (kalıp) (GiİYA, 21/29), *ğasāb* (kasap) (EzcYA, D. 1-15/6), *mekteb* (mektep) (EzcYA, D. 1-16/21), *ḥarb* (harp) (DiyA, VII/52), *acāib* (acayıp) (KüYA, III/28), *arab* (Arap) (UrfMA, 14/45), *cuvab* (cevap) (EdİA, 33/74), *yağub* (Yakup) (OrİYA, 25/12), *harb* (harp) (ErzİA, s.203/5) ...

1.1.2. -ç > -c:

1.1.2.1. Ulamaya bağlı olarak görülen -ç > -c

tonlulaşması: *genc_ olan* (genç oğlan) (SiİYA, 60/100), *ğilic_ inan* (kılıç ile) (SiİYA, 121/68), *ilac_ alur* (ilaç alır) (GiİYA, 78/54), *sevünc_ ünen* (sevinç ile) (GiİYA, 79/115), *ac_ olmuş* (aç olmuş) (EzcYA, D. 1-11/4), *möhdac_ olmy* (muhtaç olmuyor) (EzcYA, D. 5-10/22), *ac_ adama* (aç adama) (ElzYAD, s.53/23), *geç_ oldu* (geç oldu) (ElzYAD, s.55/8), *borc_ ét* (borç et) (KBAYA, XLI/9), *kıskanc'_ oluler* (kıskaç oluyorlar) (RİA, 2/182), *ilac'_ edēyim* (ilaç edeyim) (RİA, 18/126), *genc_ ile* (genç ile) (DiyA, LVII/1), *hic_ le* (hiç öyle) (KüYA, XVII/30), *ilāc_ almaya* (ilaç almaya) (UşİA, I-8/38), *iḥdiyac_ olannaʾdan* (ihtiyaç olanlardan) (UşİA, I-19/23), *muḥtaç_ etmiye* (muhtaç etmeye) (UrfMA, 24/34), *ac_ olursız* (aç olursunuz) (UrfMA, 33/92), *genc_ oğlanı* (genç oğlanı) (KırYA, II/165), *çekic_ ali* (Çekiç Ali) (KırYA, V/84), *oruc_ uduḥ* (oruç idik) (NevYA, 1/31),

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

avıc_açarılıh (avuç açarız) (NevYA, 34/7), *hic o meyincé* (hiç olmayınca) (ZBKİA, 9/2), *héc_ummadiün* (hiç ummadığın) (OrİYA, 17/16), *genc_ıdi* (genç idi) (OrİYA, 23/43), *ağac_atallar* (ağaç atarlar) (ErzİA, s.61/32), *ağac_ına* (ağaç ile) (MalİA, 63/4) ...

1.1.2.2. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -ç > -c tonlulaşması: Özellikle “kaç”, “aç”, “ağaç”, “geç” ve “sütlaç” sözcüklerinde son sesin tonlulaştığı görülmektedir: *kaç* (kaç) (MA, I-6/69), *āc* (ağaç) (MA, I-6/76), *göc* (göç) (TrYA, 36/2), *āc* (ağaç) (TrYA, 159/44), *sütlaç* (sütlaç) (ToİYA, 40/56), *ac* (aç) (ToİYA, 50/20), *ac* (aç) (SiİYA, 66/45), *südlac* (sütlaç) (GiİYA, 21/34), *sac* (saç) (EzcYA, D. 2-5/10), *ac* (aç) (KBAYA, XXXVIII/42), *kulaç* (kulaç) (RİA, 5/21), *ağac* (ağaç) (DiyA, XXI/32), *avuc* (avuç) (DiyA, XXI/57), *oruc* (oruç) (KüYA, I/270), *sādic* (sağdıç) (KüYA, XXI/7), *gēc* (geç) (UrfMA, 33/112), *südlāc* (sütlaç) (ZBKİA, 1/55), *kaç* (kaç) (EdİA, 19/38), *ac* (aç) (EdİA, 46/91), *āc* (ağaç) (OrİYA, 19/16), *üç* (üç) (ErzİA, s.11/11), *güc* (güç) (MalİA, 57/1) ...

1.1.2.3. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -ç > -c tonlulaşması: Alıntı kelimelerin aslında bulunan tonlu son seslerin ağızlarda korunduğu görülmektedir: *pirinc* (pirinç) (TrYA, 44/14), *iħdiyac* (ihtiyaç) (ToİYA, 33/24), *tiyac'* (RİA, 10/232), *pirinc* (pirinç) (DiyA, XI/4), *illāc* (ilaç) (KİA, 81/118), *hic* (hiç) (EdİA, 7/12), *illac* (ilaç) (ErzİA, s.15/61) ...

1. 1. 3. -t > -d:

1.1.3.1. Ulamaya bağlı olarak görülen -t > -d tonlulaşması: *çeşid_oluyoru* (çeşit oluyor) (MA, I-2/59), *kıd_oluyör* (kıt oluyor) (TrYA, 50/47), *yiid_annem* (yiğit annem) (GiİYA, 30/19), *şāhid_olannar* (şahit olanlar) (EzcYA, D. 1-1/40), *Mehmed_Ağa* (Mehmet Ağa) (EzcYA, D. 1-21/26), *rehmed_edsin* (rahmet etsin) (ElzYAD, s.72/3), *murad_almışsın* (murat almışsın) (ElzYAD, s.72/15), *şehid_ettular* (şehit ettiler) (KBAYA, XXIX/55), *memed_aga* (Mehmet Ağa) (RİA, 3/12), *k'aad_okusak* (kağırt okusak) (RİA, 10/241), *ev'ad_edēyisun* (evlat ediyorsun) (RİA, 17/51), *kāğid_iskambil* (kağıt iskanbil) (DiyA, XIII/4), *murad_almiyasın* (murat almayasın) (DiyA, LXV/32), *yiid_olan* (yiğit olan) (UşİA, I-2/14), *mēwliid_okunur* (mevlit okunur) (UşİA, I-7/51), *icad_ēdilmış* (icat edilmiş) (UrfMA, 3/2), *ondörd_onbeş* (on dört on beş) (UrfMA, 6/61), *süd_emmiş* (süt emmiş) (KırYA, XIX/17), *dörd_āşdan* (dört ağaçtan) (NevYA, 6/18), *süd_emmiş* (süt emmiş) (NevYA, 19/12), *çüid_oķüz* (çif öküz) (KİA, 45/140), *serd_ıdi* (sert idi) (EdİA, 45/23), *sööd_āşları* (söğüt ağaçları) (OrİYA, 11/5), *şahed_olur* (şahit olur) (ErzİA, s.11/20), *memmed_alının* (Mehmet Ali'nin) (ErzİA, s.82/100),

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009

mevlüd oğuduruğ (mevlit okuturuz) (MalĀA, 21/4), *şehid oldu* (şehit oldu) (MalĀA, 36/1) ...

1.1.3.2. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -t > -d tonlulaşması: Özellikle “dört”, “kurt” ve “yoğurt” sözcüklerinde son sesin tonlulaştığı görülmektedir: *dörd* (dört) (MA, I-5/10), *yourd* (yoğurt) (MA, I-6/44), *ğanad* (kanat) (TrYA, 36/29), *dad* (tat) (ToİYA, 17/17), *dörd* (dört) (ToİYA, 22/2), *yourd* (yoğurt) (SiİYA, 38/11), *ğurd* (kurt) (SiİYA, 156/30), *armud* (armut) (GiİYA, 48/12), *süüd* (süt) (EzcYA, D. 2-5/39), *ğurd* (kurt) (ElzYAD, s.52/16), *dörd* (dört) (KüYA, I/21), *yoğurd* (yoğurt) (UrfMA, 15/7), *yaşud* (yaşıt) (KırYA, XXIV/1), *dörd* (dört) (ZBKĀA, 1/98), *ğurd* (kurt) (ZBKĀA, 27/28), *ğurd* (kurt) (EdĀA, 48/16), *dörd* (dört) (EdĀA, 49/18), *babayigid* (babayiğit) (MalĀA, 33/22), *dörd* (dört) (MalĀA, 108/8) ...

1.1.3.3. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -t > -d tonlulaşması: Alıntı kelimelerin aslında bulunan tonlu son seslerin ağızlarda korunduğu görülmektedir: *şehid* (şehit) (TrYA, 40/37), *damad* (damat) (ToİYA, 46/6), *noğud* (nohut) (SiİYA, 5/12), *pakid* (paket) (GiİYA, 34/11), *murad* (murat) (EzcYA, D. 1-14/43), *ehmed* (Ahmet) (ElzYAD, s.55/18), *mamud* (Mahmut) (KBAYA, XI/23), *sağad* (saat) (KüYA, I/154), *yāud* (yahut) (KüYA, V/87), *dāmerd* (damat) (UşĀA, I-18/7), *iğtisad* (iktisat) (UrfMA, 11/13), *aşired* (aşiret) (KırYA, II/9), *evlad* (evlat) (KırYA, V/97), *vağid* (vakit) (NevYA, 16/19), *evlād* (evlat) (ZBKĀA, 2/28), *berbad* (berbat) (ZBKĀA, 5/95), *Mehemmed* (Muhammet) (KĀA, 81/40), *veyahud* (veyahut) (OrĀYA, 26/25), *hüdüüd* (hudut) (OrĀYA, 30/7), *arvad* (avrat) (MalĀA, 13/23) ...

1.1.4. -k > -ğ:

1.1.4.1. Ek sonunda görülen -k > -ğ tonlulaşması: “-ık/-uğ”, “-acak”, “-lık/-luğ”, “-mak” yapım eklerinin son sesleri ile II. Çokluk şahıs eki “-k”nın tonlulaştığı görülmektedir: *yatırcağ* (yatıracak) (MA, I-3/22), *bılanığ* (bulanık) (MA, I-3/43), *yayığ* (yayık) (ToİYA, 1/3), *başığ* (başlık) (GiİYA, 34/7), *ğonuşmağ* (konuşmak) (GiİYA, 71/27), *toluğ* (tuluk) (ElzYAD, s.61/27), *olacağ* (olacak) (KBAYA, IV/56), *ağaçlığ* (ağaçlık) (UrfMA, 3/96), *atmağ* (atmak) (UrfMA, 14/25), *toplandığ* (toplandık) (KırYA, XLIII/34), *sarılmığ* (sarılmak) (KĀA, 26/20), *oturduğ* (oturduk) (KĀA, 41/18), *boşluğ* (boşluk) (OrĀYA, 91/7), *ucuzluğ* (ucuzluk) (MalĀA, 4/19), *galabalığ* (kalabalık) (MalĀA, 31/3) ...

1.1.4.2. Ulamaya bağlı olarak görülen -k > -ğ tonlulaşması: *tālaliğ_olmuş* (tarlalık olmuş) (MA, I-17/22), *sığ_olmuyō* (sık olmuyor) (TrYA, 2/28), *yadağ_odasi* (yatak odası)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

(TrYA, 42/40), *ufağ olur* (ufak olur) (SiİYA, 7/29), *bir bucuğ iki* (bir buçuk iki) (SiİYA, 63/37), *isağ ağa* (İshak Ağa) (ElzYAD, s.58/24), *aşğ olmasa* (aşk olmasa) (ElzYAD, s.67/15), *memurluğ isTisın* (memurluk istiyorsun) (KBAYA, I/14), *yoğ idi* (yok idi) (RİA, 10/30), *buçuğ ay* (buçuk ay) (RİA, 34/19), *almağ istiyenler* (almak isteyenler) (DiyA, IV/90), *çığlıg atmış* (çığlık atmış) (DiyA, VIII/106), *meraç edin'ce* (merak edince) (KüYA, V/1), *hovardalıg arkadaşımıyış* (hovardalık arkadaşımıyış) (KüYA, VII/67), *soğ olan* (soğuk olan) (UşİA, I-5/10), *yamalığ olu* (yamalık olur) (UşİA, I-41/141), *ğılmağ için* (kılmak için) (KırYA, V/72), *çocuğ uçun* (çocuk için) (NevYA, 27/7), *sandığ örtüsü* (sandık örtüsü) (NevYA, 35/39), *temizliyüdüğ orda* (temizliyorduk orada) (ZBKİA, 3/7), *almağ isdèyèla* (almak istiyorlar) (ZBKİA, 11/100), *halğ Aran'ı* (halk Aran'ı) (KİA, 62/6), *kaldığ a* (kaldık a) (ErzİA, s.55/20), *olacağ efendem* (olacak efendim) (ErzİA, s.60/6), *kıtlığ oldu* (kıtlık oldu) (MalİA, 11/16), *yoğ umuş* (yok imiş) (MalİA, 13/1) ...

1.1.4.3. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -k > -ğ tonlulaşması: Sonu “-k” ile biten sözcüklerde yaygın olarak görülen bir tonlulaşmadır: *yoğ* (yok) (TrYA, 65/5), *yoğ* (yok) (ToİYA, 4/15), *ğavağ* (kavak) (ToİYA, 26/85), *bayrağ* (bayrak) (SiİYA, 132/20), *ğaşuğ* (kaşık) (GiİYA, 55/140), *salatalığ* (salatalık) (KBAYA, XXXIV/19), *duvağ* (duvak) (KüYA, I/81), *çoğ* (çok) (KırYA, XVI/10), *yoğ* (yok) (KİA, 30/15), *ğocağulağ* (kocakulak) (OrİYA, 86/21), *uzağ* (uzak) (OrİYA, 87/18) *yastığ* (yastık) (MalİA, 4/3), *ağ* (ak) (MalİA, 54/3) ...

1.1.4.4. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -k > -ğ tonlulaşması: Çok yaygın bir değişme değildir: *çırağ* (çırak) (UrfMA, 1/29).

1. 1. 5. -k > -g:

1.1.5.1. Ek sonunda görülen -k > -g tonlulaşması: “-ik/-ük”, “-ecek”, “-dik/-dük”, “-lik/-lük” ve “-mek” eklerinin son sesleri ile gelecek zaman eki ve II. çokluk şahıs ekinin son ses “-k”lerinin tonlulaştığı görülmektedir: *demeg* (demek) (ToİYA, 81/3), *ileşbellig* (rençberlik) (GiİYA, 62/1), *semercilig* (semercilik) (EzcYA, D. 1-4/1), *bölüg* (bölük) (EzcYA, D. 2-7/7), *rahmadlig* (rahmetlik) (ElzYAD, s.72/30), *mezerlig* (mezarlık) (ElzYAD, s.74/27), *döşeg* (döşek) (UrfMA, 18/6), *yemeg* (yemek) (UrfMA, 3/8), *askerlig* (askerlik) (KırYA, XII/64), *görürdüg* (görürdük) (KırYA, XXVII/65), *etmeg* (ekmek) (KİA, 9/19), *geldig* (geldik) (KİA, 22/15), *demeg* (demek) (OrİYA, 86/8), *verileceg* (verilecek) (ErzİA, s.13/80), *eyleneceg* (iyilenecek) (ErzİA, s.15/67) ...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009

1.1.5.2. Ulamaya bağlı olarak görülen -k > -g tonlulaşması: *kepeneg_olurdu* (kepenek olurdu) (MA, I-6/100), *askerlig on sekiz ay* (askerlik on sekiz ay) (MA, II-1/19), *küreg üzerine* (kürek üzerine) (TrYA, 95/69), *ergeg_olacuum* (erkek olacağım) (TrYA, 163/13), *peg Ermeniler_inen* (pek Ermeniler ile) (ToİYA, 76/1), *ekmeg alır imiş* (ekmek alır imiş) (SiİYA, 66/25), *eşig arasında* (eşik arasında) (SiİYA, 158/31), *usulsüzlüg oldu* (usulsüzlük oldu) (GiİYA, 31/32), *şahitlig eder* (şahitlik eder) (EzcYA, D. 1-1/49), *geyig_avlarına* (geyik avlarına) (EzcYA, D. 1-5/7), *türg insanından* (Türk insanından) (ElzYAD, s.67/24), *müşg_ilen* (müsk ile) (ElzYAD, s.96/25), *esKeteg orda* (eksik etek ordan) (KBAYA, XII/57), *güççüg_ev* (küçük ev) (KBAYA, XLVII/3), *köpeg inidir* (köpek inidir) (DiyA, III/18), *āheng_ede* (ahenk eder) (KüYA, I/181), *ekmeg_alır* (ekmek alır) (KüYA, VIII/14), *yüzüg alınır* (yüzük alınır) (UŞİA, I-7/1), *reng alır* (renk alır) (UŞİA, III-92/5), *köçeg oynar* (köçek oynar) (KırYA, VIII/13), *gülüşmedig_adam* (gülüşmedik adam) (KırYA, XV/4), *peg_eziyetli* (pek eziyetli) (NevYA, 1/57), *geldig_evimize* (geldik evimize) (NevYA, 25/7), *çeg_o dan* (çek oradan) (ZBKİA, 6/8), *gütmeğ_içün* (gütmek için) (ZBKİA, 7/71), *mübāreg_etsin* (mübarek etsin) (KİA, 1/3), *söyleyeceg_adamımız* (söyleyecek adamımız) (ErzİA, s.11/5), *erkeg_elbisesi* (erkek elbisesi) (ErzİA, s.14/16), *dökmeg_içün* (dökmek için) (MalİA, 11/3), *güççüg üdü* (küçük idi) (MalİA, 34/8) ...

1.1.5.3. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -k > -g tonlulaşması: Sonu “-k” ile biten sözcüklerde yaygın olarak görülmektedir: *küçüg* (küçük) (TrYA, 37/30), *güççüg* (küçük) (GiİYA, 30/12), *eşşeg* (eşek) (KBAYA, XXXVI/25), *kemig* (kemik) (KBAYA, XXXIX/27), *derneg* (dernek) (DiyA, I/21), *leyleg* (leylek) (DiyA, XIX/25), *kelebeg* (kelebek) (KüYA, I/204), *eşeg* (eşek) (ZBKİA, 22/45), *küçüg* (küçük) (OrİYA, 86/19), *gög* (gök) (MalİA, 29/14) ...

1.1.5.4. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -k > -g tonlulaşması: Çok yaygın bir değişme değildir: *mercimeg* (mercimek) (MalİA, 1/9), *tüfeng* (tüfek) (MalİA, 19/2) ...

1. 1. 6. -s > -z:

1.1.6.1. Ulamaya bağlı olarak görülen -s > -z tonlulaşması: *herkez izler* (herkes izler) (GiİYA, 73/52), *tamatéz üklamış* (domates yüklemiş) (KBAYA, XXXVIII/29), *terhiz_oldum* (terhis oldum) (ZBKİA, 19/59), *herkez_ekdiğini* (herkes ektiğini) (KİA, 50/46) ...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009

1.1.6.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -s > -z tonlulaşması: Özellikle “herkes” ve “domates” kelimelerinin son seslerinde görülen bir tonlulaşmadır: *herkez* (herkes) (MA, I-2/57), *domatiz* (domates) (MA, II-7/8), *herkez* (herkes) (TrYA, 7/13), *domatez* (domates) (GiİYA, 61/9), *élyaz* (İlyas) (ElzYAD, s.48/6), *herkez* (herkes) (ElzYAD, s.66/36), *reyiz* (reis) (RİA, 2/117), *asaz* (esas) (RİA, 32/23), *herkez* (herkes) (DiyA, IV/37), *ħaz* (has) (DiyA, XI/1), *herkez* (herkes) (KüYA, IX/26), *domatez* (domates) (KüYA, IX/43), *herkez* (herkes) (UşİA, I-4/1), *tomatez* (domates) (UşİA, I-30/10), *domatez* (domates) (UrfMA, 10/24), *herkez* (herkes) (UrfMA, 26/13), *atdaz* (atlas) (KİA, 5/34), *erkez* (herkes) (EdİA, 5/24), *nüvuz* (nüfus) (EdİA, 17/15), *herkez* (herkes) (OrİYA, 110/6) ...

1.1.6.3. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -s > -z tonlulaşması: Çok yaygın bir değişme değildir: *süz* (süs) (EdİA, 19/46).

1. 1. 7. -f > -v:

1.1.7.1. Ulamaya bağlı olarak görülen -f > -v tonlulaşması: Çok yaygın bir değişme değildir: *tarav olurdu* (taraf olurdu) (KırYA, II/102), *zifav_odasına* (zifaf odasına) (KİA, 1/74) ...

1.1.7.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -f > -v tonlulaşması: Çok yaygın bir değişme değildir: *etray* (etraf) (MA, II-2/66), *esnav* (esnaf) (DiyA, XXV/40), *hoşav* (hoşaf) (EdİA, 21/74).

1. 2. Son Seste Tonsuzlaşma

1. 2. 1. -z > -s:

1.2.1.1. Ek sonunda görülen -z > -s tonsuzlaşması: Bu değişme “-mAz”, “-sIz/-sUz” ekleri ile “-sInIz/-sUnUz”, “-Iz/-Uz” şahıs eklerinin son seslerinde görülmektedir: *getirmes* (getirmez) (KüYA, I/6), *yalmıs* (yalnız) (KüYA, V/60), *alırıs* (alırız) (NevYA, 35/36), *gitmes* (gitmez) (ZBKİA, 5/47), *demes* (demez) (ZBKİA, 10/21), *çalınmas* (çalınmaz) (EdİA, 11/71), *parasıs* (parasız) (EdİA, 45/8) ...

1.2.1.2. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -z > -s tonsuzlaşması: “biz”, “kız” ve “yüz” sözcüklerinde yaygın olarak görülmektedir: *bis* (biz) (MA, II-2/95), *ğıs* (kız) (MA, II-2/109), *yüs* (yüz) (KüYA, II/1), *otus* (otuz) (UşİA, I-13/3), *gıs* (kız) (UşİA, I-17/87), *sekıs* (sekiz) (KırYA, XXIX/4), *bis* (biz) (NevYA, 5/19), *gıs* (kız) (NevYA, 23/15), *ħıs* (kız) (EdİA, 13/30) ...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009

1.2.1.3. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen tonlulaşma: Çok yaygın bir değişme değildir: *ca^cmus* (camız) (UrfMA, 28/16), *papas* (papaz) (EdİA, 47/5).

1. 3. Son Seste Sızıcılışma

1. 3. 1. -ç > -j:

1.3.1.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -ç > -j sızıcılışması: Bu değişme çok yaygın değildir: *gej* (geç) (GiİYA, 11/46), *aj* (aç) (EzcYA, D. 1-17/7), *ķilij* (kılıç) (RİA, 1/67), *aj* (aç) (RİA, 2/154), *gej* (geç) (RİA, 17/34), *gij* (geç) (NevYA, 25/52).

1.3.1.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -ç > -j sızıcılışması: Bu değişme çok yaygın değildir: *hij* (hiç) (RİA, 18/67).

1. 3. 2. -ç > -ş:

1.3.2.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -ç > -ş sızıcılışması: Özellikle “üç”, “kaç”, “genç”, “geç”, “ağaç” ve “aç” kelimelerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır: *üş* (üç) (MA, I-1/15), *ķaş* (kaç) (MA, I-2/26), *üş* (üç) (TrYA, 2/8), *Kenş* (genç) (TrYA, 42/31), *ğaş* (kaç) (ToİYA, 13/31), *ilenş* (ilenç) (ToİYA, 18/8), *genş* (genç) (SiİYA, 160/1), *geş* (geç) (SiİYA, 51/16), *aaş* (ağaç) (GiİYA, 9/8), *genş* (genç) (GiİYA, 42/13), *ğılış* (kılıç) (EzcYA, D. 1-3/12), *avuş* (avuç) (EzcYA, D. 1-17/13), *gaş* (kaç) (ElzYAD, 39/2), *sağduş* (sağdıç) (ElzYAD, 70/17), *ağaş* (ağaç) (KBAYA, VI/31), *gaş* (kaç) (KBAYA, XXVII/23), *uş* (üç) (RİA, 2/80), *kaş* (kaç) (RİA, 10/134), *genş* (genç) (RİA, 10/311), *üş* (üç) (DiyA, II/67), *bi_kaş* (birkaç) (KüYA, I/7), *ağaş* (ağaç) (KüYA, II/16), *genş* (genç) (UşİA, I-7/80), *ağaş* (ağaç) (UşİA, I-78/2), *üş* (üç) (KırYA, II/73), *kerbiş* (kerpiç) (KırYA, V/4), *üş* (üç) (NevYA, 1/26), *aş* (aç) (ZBKİA, 7/128), *ğaş* (kaç) (ZBKİA, 14/12), *üş* (üç) (BarYA, I/17), *aş* (aç) (BarYA, I/116), *aş* (aç) (KİA, 18/70), *ğılış* (kılıç) (KİA, 56/54), *ķaş* (kaç) (EdİA, 4/44), *üş* (üç) (EdİA, 4/163), *āş* (ağaç) (OrİYA, 12/6), *goş* (koç) (OrİYA, 17/9), *üş* (üç) (ErzİA, s.11/15), *sütlaş* (sütlaç) (MalİA, 24/22), *iş* (iç) (MalİA, 29/4) ...

1.3.2.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -ç > -ş sızıcılışması: Özellikle “hiç” ve “ilaç” kelimelerinde sıkça görülmektedir: *hiş* (hiç) (MA, II-2/33), *ilaş* (ilaç) (TrYA, 50/33), *hiş* (hiç) (ToİYA, 15/4), *hēş* (hiç) (EzcYA, D. 1-1/2), *ilaş* (ilaç) (EzcYA, D. 1-8/15), *hiş* (hiç) (RİA, 1/3), *heş* (hiç) (DiyA, IV/71), *oruş* (oruç) (KırYA, II/193), *ēhdiyaş* (ihtiyaç) (NevYA, 7/22), *ilaş* (ilaç) (NevYA, 39/2), *Hiş* (hiç) (ZBKİA, 20/9), *hēş* (hiç) (BarYA, II/5), *turuş* (turunç) (BarYA, II/53), *hēş* (hiç) (KİA, 1/30), *piriş* (pirinç) (KİA, 68/12), *hēş*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

(hiç) (OrİYA, 3/9), *heş* (hiç) (ErzİA, s.12/52), *illaş* (ilaç) (ErzİA, s.15/73), *piriş* (pirinç) (MalİA, 74/21) ...

1. 3. 3. -ğ > -v:

1.3.4.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -ğ > -v sızıcılığı: *yāv* (yağ) (TrYA, 50/2), *dav* (dağ) (TrYA, 171/27), *yav* (yağ) (ToİYA, 22/52), *dav* (dağ) (ToİYA, 56/28), *dav* (dağ) (OrİYA, 49/40).

1.3.4.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -ğ > -v sızıcılığı: Çok yaygın bir değişme değildir: *bav* (bağ) (TrYA, 145/20).

1. 3. 4. -k > -h:

1.3.4.1. Ek sonunda görülen -k > -h sızıcılığı: Sonu “-k” ile biten eklerde yaygın olarak görülmektedir: *pıcah* (bıçak) (TrYA, 50/67), *azcuh* (azıcık) (ToİYA, 6/96), *sohluh* (soğukluk) (SiİYA, 34/13), *yanacah* (yanacak) (GiİYA, 4/64), *açuh* (açık) (GiİYA, 7/54), *olduh* (olduk) (EzcYA, D. 1-1/2), *piçah* (bıçak) (EzcYA, D. 1-1/59), *gonah* (konak) (ElzYAD, 40/19), *gopacah* (kopacak) (ElzYAD, 49/25), *galabaluh* (kalabalık) (ElzYAD, 51/2), *yapTuh* (yaptık) (KBAYA, I/32), *biçah* (bıçak) (KBAYA, VI/45), *eşkiyaluh* (eşkiyalık) (KBAYA, XXVII/34), *karışacah* (karışacak) (DiyA, II/3), *ağırlih* (ağırlık) (DiyA, X/14), *uçacah* (uçacak) (UrfMA, 3/89), *uyanih* (uyanık) (UrfMA, 12/10), *olarah* (olarak) (KırYA, II/2), *danişacah* (danişacak) (KırYA, XVIII/89), *bozuħluh* (bozukluk) (NevYA, 7/24), *galdırmaħ* (kaldırmak) (NevYA, 9/4), *vėriyoduħ* (veriyorduk) (ZBKİA, 2/8), *açmaħ* (açmak) (ZBKİA, 4/21), *ğaranniħ* (karanlık) (KİA, 9/50), *çihacah* (çıkacak) (KİA, 65/5), *çalduh* (çalдық) (OrİYA, 10/1), *malculuh* (malcılık) (OrİYA, 10/35), *gıthuh* (kıtlık) (ErzİA, s.17/19), *alacah mı* (alacak mı) (ErzİA, s.21/5), *topladiħ* (topladık) (MalİA, 1/9), *bulacah* (bulacak) (MalİA, 18/4) ...

1.3.4.2. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -k > -h sızıcılığı: Sonu “-k” ile biten sözcüklerde yaygın olarak görülmektedir: *yoħ* (yok) (TrYA, 3/16), *ayaħ* (ayak) (ToİYA, 4/3), *çocuħ* (çocuk) (SiİYA, 14/10), *bıraħ* (bırak) (SiİYA, 15/108), *artıħ* (artık) (GiİYA, 5/17), *sıcaħ* (sıcak) (EzcYA, D. 2-10/3), *çucuħ* (çocuk) (DiyA, I/29), *çocux* (çocuk) (UşİA, II-83/6), *ancaħ* (ancak) (UrfMA, 1/16), *ufaħ* (ufak) (UrfMA, 2/10), *duvaħ* (duvak) (KırYA, I/30), *yoħ* (yok) (KırYA, V/7), *sıcaħ* (sıcak) (NevYA, 1/13), *baħ* (bak) (ZBKİA, 1/145), *tavuħ* (tavuk) (ZBKİA, 1/324), *goltuħ* (koltuk) (ZBKİA, 3/21), *ğırh* (kırk) (KİA, 45/152), *ufaħ* (ufak) (ErzİA, s.11/9), *çocuħ* (çocuk) (MalİA, 3/9), *ğırh* (kırk) (MalİA, 6/9) ...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

1.3.4.3. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -k > -h sızıcılaşması: *ırbıh* (ibrik) (ToİYA, 26/21), *halayıh* (halayık) (ElzYAD, 39/18), *aşıh* (âşık) (KİA, 1/4), *ılâyh* (layık) (MalİA, 4/8), *çırâh* (çırak) (MalİA, 24/25) ...

1. 4. Akıcı Ünsüzler Arası Değişmeler

1. 4. 1. -r > -n:

1.4.1.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -r > -n değişimi: Bu değişme “kadar” kelimesinin son sesinde karşımıza çıkmaktadır: *gadan* (kadar) (MA, I-1/24), *gaden* (kadar) (EzcYA, D. 5-19/10), *nağadan* (ne kadar) (NevYA, 27/13), *gadan* (kadar) (ZBKİA, 19/57), *gadan* (kadar) (KİA, 41/15), *ğadan* (kadar) (EdİA, 4/170) ...

1. 4. 2. -m > -n:

1.4.2.1. Ek sonunda görülen -m > -n değişimi: Bu değişme özellikle, I. teklik şahıs eklerinin son sesinde “-m” yerine “-n”nin kullanıldığı ağızlarda yaygın olarak görülmektedir: *kesezin* (keserim) (MA, I-2/2), *doleşen* (dolaşayım) (MA, I-3/15), *benun* (benim) (RİA, 11/103), *söyleveren* (söyleyiveririm) (KüYA, V/29), *hazırların* (hazırlarım) (KüYA, VIII/1), *biliyon* (biliyorum) (UşİA, I-7/38), *köydenin* (köydenim) (UşİA, I-17/1), *yaşındayın* (yaşındayım) (NevYA, 28/4), *yıķayın* (yıkayayım) (ZBKİA, 6/3), *yıķatman* (yıkاتمam) (ZBKİA, 7/42), *ğacıyon* (kaçıyorum) (BarYA, I/6), *véryon* (veriyorum) (BarYA, II/40) ...

1. 4. 3. -n > -m:

1.4.3.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -n > -m değişimi: Tamamı gerileyici benzeşme sonucu meydana gelmiştir: *om_bêş* (on beş) (MA, II-1/35), *om_bêş* (on beş) (TrYA, 50/60), *om_bêş* (on beş) (ToİYA, 19/6), *om beş* (on beş) (KBAYA, XXXVIII/1), *om_bir* (on bir) (KüYA, I/70), *om beş* (on beş) (UşİA, I-2/43), *om_bêş* (on beş) (NevYA, 6/25), *om beş* (on beş) (EdİA, 1/1), *om_bêş* (on beş) (OrİYA, 2/19) ...

1.4.3.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -n > -m değişimi: Çok yaygın bir değişme değildir: *effirim* (aferin) (ElzYAD, s.65/9), *aferim* (aferin) (OrİYA, 26/39).

1. 5. Sürekli Ünsüzler Arası Değişmeler

1. 5. 1. -y > -v/-w:

1.5.1.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -y > -v/-w değişimi: Çok yaygın bir değişme değildir, özellikle “köy”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

sözcüğünün son sesinde görülmektedir: *kōw* (köy) (EzcYA, D. 1-26-27/1), *kōv* (köy) (ElzYAD, s.79/6), *kov* (köy) (KBAYA, VI/32), *kōv* (köy) (KüYA, V/155), *kōv* (köy) (UşİA, I-15/60), *kōv* (köy) (UrfMA, 3/121), *kōw* (köy) (ErzİA, s.77/40), *kov* (köy) (MalİA, 19/5) ...

1. 5. 2. -s > -ş:

1.5.2.1. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -s > -ş değişimi: “Herkes” sözcüğünde yaygın şekilde görülen bir değişimdir. Bu değişimin nedeni her iki ünsüzün de boğumlanma yerleri ve biçimlerinin birbirine yakın olmasıdır²: *herkeş* (herkes) (ToİYA, 17/10), *herkeş* (herkes) (GiİYA, 10/26), *herkeş* (herkes) (EzcYA, D. 1-15/11), *her keş* (herkes) (KBAYA, XXXI/18), *herkeş* (herkes) (DiyA, XII/26), *herkeş* (herkes) (KırYA, I/1), *'herkeş* (herkes) (NevYA, 1/18), *herkeş* (herkes) (KİA, 29/13), *mecliş* (meclis) (KİA, 17/51), *herkeş* (herkes) (ErzİA, s.17/7), *herkeş* (herkes) (MalİA, 13/23) ...

2. Son Seste Ünsüz Düşmeleri

Son seste görülen ünsüz düşmelerinde, söyleyiş kolaylığı sağlamanın önemli bir etken olduğu görülmektedir.

2. 1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi

Akıcı ünsüzler, “l, m, n, r, y” ünsüzleridir. Bu ünsüzlerden özellikle “r”, “n”, “y” ve “l”nin iç seste ve son seste düşme eğiliminde oldukları bilinmektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarında da bu ünsüzlerin son seste yaygın şekilde düştükleri görülmektedir.

2. 1. 1. -l > ø:

2.1.1.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -l düşmesi: Son seste bulunan -l ünsüzü özellikle “nasıl”, “yol” ve “gel” sözcüklerinde düşmektedir: *yo* (yol) (MA, I-1/3), *nası* (nasıl) (MA, II-2/32), *nāsı* (nasıl) (TrYA, 21/7), *tegi* (değil) (TrYA, 193/20), *nası* (nasıl) (ToİYA, 12/14), *yo* (yol) (ToİYA, 26/154), *nası* (nasıl) (SiİYA, 104/44), *nası* (nasıl) (GiİYA, 8/56), *nasu* (nasıl) (EzcYA, D. 1-1/37), *nası* (nasıl) (ElzYAD, s.41/11), *gē* (gel) (ElzYAD, s.90/9), *nası* (nasıl) (KBAYA, V/11), *nası* (nasıl) (RİA, 1/57), *nası* (nasıl) (DiyA, III/165), *ge* (gel) (KüYA, VI/13), *yo* (yol) (KüYA, XXIII/47), *nası* (nasıl) (UşİA, I-8/43), *ge* (gel) (UşİA, I-16/2), *nası* (nasıl) (KırYA, II/99), *'nası* (nasıl) (NevYA, 2/12), *yō* (yol) (NevYA, 2/36), *nası* (nasıl) (ZBKİA, 5/60), *nası* (nasıl) (BarYA, I/18), *gē* (gel) (KİA, 74/22), *nası*

²Ahmet Buran, “Türkçede ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında ş/s Meselesi”, *TurkishStudies*, Volume2007/2,s.126.http://turkishstudies.net/sayilar/sayi4/buran_ahmet.pdf (E.T: 01. 04. 2009)

(nasıl) (KİA, 97/24), *nası* (nasıl) (EdİA, 17/35), *nassı* (nasıl) (OrİYA, 6/18), *dēyi* (değil) (OrİYA, 76/27), *nase* (nasıl) (ErzİA, s.37/11), *biyo* (bir yol) (MalİA, 1/49), *nassı* (nasıl) (MalİA, 2/4) ...

2. 1. 2. -n > ø:

2.1.2.1. Ek sonunda görülen -n düşmesi: Bu düşme özellikle zarf-fiil eki “-ken”de görülmektedir. Ancak bu ekin yaygın olarak “-kA” şeklinde kullanılması ekin aslında, “-n” ünsüzünün bulunmadığını akla getirmektedir³. Ayrıca çıkma hali eki, ilgi hali eki ve II. Teklik şahıs eki “-sIn/-sUn”da da düştüğü görülmektedir: *yatarğa* (yatarken) (MA, I-1/32), *endirike* (indirirken) (MA, I-7/50), *gezeke* (gezerken) (TrYA, 1/14), *yārğa* (yağarken) (TrYA, 6/1), (ToİYA, 19/3), *derke* (derken) (ToİYA, 74/61), *onū* (onun) (EzcYA, D. 1-17/9), *şindini* (şimdinin) (EzcYA, D. 7-4/66), *dolaş ke* (dolaşırken) (ElzYAD, 60/14), *ğarıda* (karıdan) (KBAYA, VII/77), *haldayke* (haldeyken) (RİA, 7/26), *derke* (derken) (KüYA, I/241), *çıkmada* (çıkmadan) (KüYA, II/46), *hāmıleke* (hamileyken) (UşİA, I-8/21), *govalāka* (koyalarken) (UşİA, I-15/14), *sen* (senin) (UrfMA, 12/14), *kalırd* (kaldırdın) (UrfMA, 32/15), *burda* (buradan) (KırYA, XXI/15), *onda* (ondan) (KırYA, XXIV/25), *gidēsi* (gidersin) (ZBKİA, 9/2), *gelirke* (gelirken) (EdİA, 4/145), *ğılağa* (kılarken) (OrİYA, 56/57), *gelıke* (gelirken) (OrİYA, 121/14), *üzümde* (üzümden) (MalİA, 28/12), *endirirke* (indirirken) (MalİA, 95/5) ...

2.1.2.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -n düşmesi: “Zaten” ve “hemen” sözcüklerinin son sesinin sıkça düştüğü görülmektedir: *zati* (zaten) (MA, II-4/49), *zāde* (zaten) (TrYA, 37/7), *zati* (zaten), *zāte* (zaten) (SiİYA, 72/7), *hama* (hemen) (ElzYAD, 43/13), *hıma* (hemen) (KBAYA, V/29), *zati* (zaten) (RİA, 6/15), *hama* (hemen) (DiyA, II/19), *zāti* (zaten) (UşİA, I-2/109), *zāti* (zaten) (NevYA, 9/2), *zāti* (zaten) (ZBKİA, 1/225), *sati* (zaten) (KİA, 36/22), *hama* (hemen) (KİA, 25/29), *zate* (zaten) (EdİA, 5/46), *zate* (zaten) (ErzİA, s.56/72) ...

2. 1. 3. -r > ø:

2.1.3.1. Ek sonunda görülen -r düşmesi: Şimdiki zaman, geniş zaman ve çokluk eki ile III. çokluk şahıs eki ve bildirme ekinde yaygın olarak görülen bir düşmedir: *ğacıyo* (kaçıyor) (MA, I-2/8), *genşlē* (gençler) (MA, I-2/36), *geçiniyle* (geçiniyorlar) (TrYA, 2/44), *gezdıriyō* (gezdırıyor) (TrYA, 21/15), *getürıyo* (getiriyor) (ToİYA,

³ Necati Demir, “Şalpaazarı, Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Kullanılan Zarf-Fiil Ekleri”, *Türklük Bilim Araştırmaları*, S. 8 (1999), s. 324.

2/3), *büşürü* (pişirir) (ToİYA, 25/7), *bitmiyo* (bitmiyor) (SiİYA, 8/35), *gédiyo* (gidiyor) (GiİYA, 14/67), *goşuyo* (kokuyor) (GiİYA, 24/32), *gelmiyo* (gelmiyor) (EzcYA, D. 1-1/12), *diyi* (diyor) (KBAYA, I/8), *kurbe'tedu* (gurbettedir) (RİA, 3/22), *dolduru* (doldurur) (RİA, 5/12), *suriçliyi* (sürüklüyor) (RİA, 11/62), *diyi* (diyor) (DiyA, I/7), *geçē* (geçer) (KüYA, III/16), *yürüyo* (yürüyor) (KüYA, IV/10), *göndē* (gönder) (UşİA, I-2/3), *ūraşılmıyo* (uğraşılmıyor) (UşİA, I-5/15), *arkadeşlē* (arkadaşlar) (UşİA, I-6/12), *oturu* (oturur) (KırYA, II/84), *oluyo* (oluyor) (KırYA, V/9), *gaşıyo* (kalkıyor) (NevYA, 2/32), *garişdırı* (karışdırır) (NevYA, 30/26), *bilıyo* (biliyor) (ZBKİA, 1/172), *çıkıldıla* (çıktılar) (ZBKİA, 2/42), *dēya* (diyor) (ZBKİA, 7/39), *oluya* (oluyor) (BarYA, I/25), *garıla* (karılar) (BarYA, I/80), *vādu* (vardır) (BarYA, I/95), *yoşdu* (yoktur) (KİA, 82/46), *pīşi* (pişir) (KİA, 86/15), *oşıyo* (okuyor) (EdİA, 3/6), *demişlē* (demişler) (EdİA, 3/10), , *geti* (getir) (EdİA, 11/27), *b* (bir) (OrİYA, 2/12), *başduru* (baktırır) (OrİYA, 3/10), *koşuyo* (koşuyor) (OrİYA, 6/14), *oluyu* (oluyor) (MalİA, 5/18), *bilü* (bilir) (MalİA, 28/5), *dedile* (dediler) (MalİA, 126/1) ...

2.1.3.2. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -r düşmesi: Özellikle “bir” ve “kadar” sözcüklerinin son sesinin sıkça düştüğü görülmektedir: *bi* (bir) (MA, I-1/3), *vā* (var) (MA, I-1/32), *ğada* (kadar) (MA, I-2/48), *ğada* (kadar) (TrYA, 61/9), *bi* (bir) (ToİYA, 5/3), *ğada* (kadar) (ToİYA, 25/14), *bi* (bir) (SiİYA, 1/28), *ğada* (kadar) (SiİYA, 28/19), *bi* (bir) (GiİYA, 31/76), *ğada* (kadar) (GiİYA, 91/27), *bi* (bir) (EzcYA, D. 1-1/7), *bi* (bir) (ElzYAD, 39/1), *obi* (öbür) (ElzYAD, 82/11), *bi* (bir) (KBAYA, I/41), *kada* (kadar) (RİA, 1/98), *bi* (bir) (DiyA, II/68), *ğadā* (kadar) (KüYA, I/105), *gadā* (kadar) (UşİA, I-3/3), *bi* (bir) (UrfMA, 1/22), *bi* (bir) (KırYA, II/109), *bi* (bir) (NevYA, 3/9), *du* (dur) (NevYA, 40/12), *ğada* (kadar) (ZBKİA, 5/56), *bi* (bir) (KİA, 1/72), *ğada* (kadar) (OrİYA, 4/12), *bi* (bir) (ErzİA, s.11/33), *bi* (bir) (MalİA, 1/36) ...

2.1.3.3. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -r düşmesi: Çok yaygın bir düşme değildir: *dohtō* (doktor) (ZBKİA, 2/22), *esgē* (asker) (KüYA, XXIV/97).

2.1.4. -y > ø:

2.1.4.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -y düşmesi: Özellikle “şey” ve “buğday” sözcüklerinin son seslerinin sıkça düştüğü görülmektedir: *bişē* (bir şey) (MA, I-2/57), *tū* (tüy) (MA, II-2/158), *şe* (şey) (TrYA, 20/9), *būda* (buğday) (TrYA, 50/39), *būdā* (buğday) (ToİYA, 7/3), *şe* (şey) (ToİYA, 19/4), *buda* (buğday) (SiİYA, 2/25), *şe* (şey) (SiİYA, 90/35), *şē* (şey) (GiİYA, 18/31),

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

buğda (buğday) (EzcYA, D. 1-8/11), *bişe* (bir şey) (EzcYA, D. 3-33/18), *biş* (bir şey) (ElzYAD, s.52/11), *buğda* (buğday) (ElzYAD, s.56/6), *bişé* (bir şey) (KBAYA, II/14), *buğda* (buğday) (KBAYA, IV/7), *şe* (şey) (RİA, 10/98), *boğda* (buğday) (RİA, 12/44), *şē* (şey) (DiyA, I/120), *öge* (üvey) (DiyA, VIII/33), *k* (köy) (KüYA, XII/10), *bişē* (bir şey) (KüYA, XLVI/22), *kô* (köy) (UşİA, I-4/30), *şē* (şey) (UşİA, I-9/33), *şé* (şey) (UrfMA, 2/75), *buğda* (buğday) (UrfMA, 6/77), *ş* (şey) (KırYA, I/31), *buğda* (buğday) (KırYA, XXXVII/52), *biş* (bir şey) (NevYA, 1/37), *buğda* (buğday) (NevYA, 11/1), *şé* (şey) (ZBKİA, 1/32), *biş* (bir şey) (BarYA, II/36), *şe* (şey) (KİA, 11/102), *buğda* (buğday) (KİA, 42/66), *b_ş* (bir şey) (OrİYA, 3/13), *būdā* (buğday) (OrİYA, 62/14), *bişe* (bir şey) (ErzİA, s.17/17), *buğda* (buğday) (ErzİA, s.17/18), *buğda* (buğday) (MalİA, 4/19), *güva* (güvey) (MalİA, 39/5) ...

2.1.4.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -y düşmesi: Yaygın görülen bir düşme değildir: *vahî* (vahiy) (DiyA, XXVIII/25).

2. 2. Diğer Ünsüz Düşmeleri

2. 2. 1. -t > ø:

2.2.1.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -t düşmesi: Özellikle “üst” sözcüğünde yaygın olarak görülmektedir. “-t” düşmesi, söyleniş zorluğundan dolayı ortaya çıkmış gibi görünmektedir: *üs* (üst) (MA, II-3/203), *us* (üst) (RİA, 18/138), *üs* (üst) (KüYA, VIII/23), *üs* (üst) (KırYA, XXVII/12), *üs* (üst) (NevYA, 29/44), *üs* (üst) (EdİA, 29/36), *üs* (üst) (OrİYA, 26/36) ...

2.2.1.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -t düşmesi: Özellikle “çift”, “abdest”, “rast”, “serbest” ve “dürüst” sözcüklerinde yaygın olarak görülmektedir. “-t” düşmesi, söyleniş zorluğundan dolayı ortaya çıkmış gibi görünmektedir: *çif* (çift) (MA, II-1/229), *abdes* (abdest) (TrYA, 5/21), *selbes* (serbest) (TrYA, 21/49), *abdes* (abdest) (ToİYA, 3/9), *çif* (çift) (ToİYA, 22/13), *çif çif* (çift çift) (SiİYA, 5/21), *serbes* (serbest) (SiİYA, 89/87), *çif* (çift) (GiİYA, 4/67), *serbes* (serbest) (GiİYA, 42/81), *çif* (çift) (EzcYA, D. 1-14/4), *selbes* (serbest) (EzcYA, D. 2-1/14), *ebdes* (abdest) (EzcYA, D. 4-6/80), *serbes* (serbest) (ElzYAD, 57/28), *ras getire* (rast getire) (ElzYAD, 69/6), *abdes* (abdest) (ElzYAD, 89/24), *abTēs* (abdest) (KBAYA, I/2), *ç'if* (çift) (RİA, 2/179), *rahme* (rahmet) (DiyA, XXV/48), *serbes* (serbest) (DiyA, XXX/9), *'ebdes* (abdest) (DiyA, XXXII/78), *ebdes* (abdest) (KüYA, XV/64), *zelbes* (serbest) (KüYA,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009

XIX/80), *çif* (çift) (KüYA, XXVII/25), *çif* (çift) (UşİA, I-2/41), *selbes* (serbest) (UşİA, I-41/55), *aPdas* (abdest) (UşİA, I-44/66), *dürüs* (dürüst) (UşİA, II-89/33), *abdes* (abdest) (KırYA, II/236), *ıras gelmiş* (rast gelmiş) (KırYA, XIX/4), *dürüs* (dürüst) (KırYA, XXI/14), *serbes* (serbest) (KırYA, XXIV/71), *ıras-gelmiş* (rast gelmiş) (NevYA, 4/19), *dos* (dost) (BarYA, I/67), *abdez* (abdest) (EdİA, 3/18), *çif* (çift) (EdİA, 8/7), *serbes* (serbest) (EdİA, 10/39), *zif* (zift) (OrİYA, 31/4), *abtas* (abdest) (OrİYA, 32/26), *selbes* (serbest) (OrİYA, 37/14), *ras gelirse* (rast gelirse) (ErzİA, s.11/19), *dos* (dost) (ErzİA, s.17/31), *aPdez* (abdest) (MalİA, 34/9), *serbes* (serbest) (MalİA, 62/27) ...

2. 2. 2. -k/-k > ø:

2.2.2.1. Ek sonunda görülen -k/-k düşmesi: II. çokluk şahıs eki ve gelecek zaman ekinin son sesinde nadir olarak görülen bir düşmedir: *taşıyabilec'e misun* (taşıyabilecek misin) (RİA, 10/91), *vurdu* (vurduk) (RİA, 10/233), *acı* (azıcık) (MalİA, 13/15) ...

2.2.2.2. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -k/-k düşmesi: Özellikle “yok”, “ancak” ve “artık” sözcüklerinin son seslerinde görülen bir düşmedir: *yanlaya* (yalın ayak) (TrYA, 21/44), *anca* (ancak) (TrYA, 56/4), *yō*(yok) (ToİYA, 22/25), *artu* (artık) (ToİYA, 26/26), *anca* (ancak) (SiİYA, 115/13), *anca* (ancak) (GiİYA, 47/9), *yō_iken* (yok iken) (GiİYA, 11/6), *yō* (yok) (DiyA, XXXVIII/29), *yo* (yok) (UşİA, I-27/16), *anca* (ancak) (UşİA, I-41/163), *yō* (yok) (KırYA, XXIV/22), *artū* (artık) (ZBKİA, 9/27), *artu* (artık) (BarYA, I/100), *yō* (yok) (BarYA, I/150), *kır* (kırk) (EdİA, 11/16), *yoo* (yok) (EdİA, 20/24), *artu* (artık) (OrİYA, 21/4), *āanca* (ancak) (OrİYA, 61/6), *artu* (artık) (MalİA, 107/19) ...

2. 2. 3. -ğ/-ğ > ø:

2.2.3.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -ğ/-ğ düşmesi: Özellikle “yağ”, “sağ”, “dağ” sözcüklerinin son seslerinde karşımıza çıkan bir düşmedir. Bu ünsüz düşmesi neticesinde genelde bir önceki ünlünün uzadığı görülmektedir: *yā* (yağ) (MA, I-6/95), *çi* (çiğ) (TrYA, 2/53), *dā* (dağ) (TrYA, 20/32), *sā* (sağ) (TrYA, 21/12), *yā* (yağ) (TrYA, 69/37), *sā* (sağ) (ToİYA, 9/10), *yā* (yağ) (UşİA, I-14/4), *çi* (çiğ) (UrfMA, 1/73), *sā* (sağ) (KırYA, II/187), *dā* (dağ) (KırYA, XII/48), *yā* (yağ) (KırYA, XVII/74), *dā* (dağ) (NevYA, 29/66), *sā* (sağ) (ZBKİA, 1/421), *sā* (sağ) (OrİYA, 14/22), *çi* (çiğ) (MalİA, 5/3) ...

2.2.3.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -ğ/-ğ düşmesi: *tebli* (tebliğ) (RİA, 22/59), *bā* (bağ) (KırYA, XIX/13), *bā* (bağ) (NevYA, 2/34), *tī* (tuğ) (ZBKİA, 1/253).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009

2. 2. 4. -z > ø:

2.2.4.1. Ek sonunda görülen -z düşmesi: “-mAz” ekinin son sesinde görülen bir düşmedir, ancak çok yaygın değildir: *hasdalaşma* (hastalaşmaz) (MA, I-1/25), *olma* (olmaz) (MA, I-2/13).

2.2.4.2. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -z düşmesi: “kız” sözcüğünün son sesinde karşımıza çıkan bir düşmedir: *ğı* (kız) (EzcYA, D. 1-25/9), *gī* (kız) (UşİA, I-1/45), *ğı* (kız) (KırYA, XII/5), *gı* (kız) (NevYA, 5/54), *gī* (kız) (ZBKİA, 20/33).

2. 2. 5. -h/-h > ø:

2.2.5.1. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -h/-h düşmesi: Özellikle alıntı kelimelerin son sesinde bulunan “-h/-h” ünsüzünün düştüğü görülmektedir: *siya* (siyah) (ElzYAD, s.62/2), *alla* (Allah) (ElzYAD, s.63/16), *sabba* (sabah) (ElzYAD, s.82/5), *allā* (Allah) (KBAYA, II/4), *padişā* (padişah) (KBAYA, III/24), *izā* (izah) (KBAYA, VI/41), *silā* (silah) (KBAYA, XXVII/10), *alla* (Allah) (RİA, 3/62), *silā* (silah) (RİA, 9/34), *‘saba* (sabah) (RİA, 10/293), *gā* (gah) (DiyA, XXXV/26), *allā* (Allah) (KüYA, VII/24), *alla* (Allah) (UşİA, I-14/6), *pātīşā* (padişah) (UşİA, I-15/9), *sabā* (sabah) (UşİA, II-87/335), *maşāla* (maşallah) (UrfMA, 24/64), *pātīşā* (padişah) (KırYA, XXI/32), *izā* (izah) (KırYA, XXXII/5), *pātīşā* (padişah) (ZBKİA, 22/23), *zaba* (sabah) (KİA, 45/124), *Alla* (Allah) (KİA, 49/45), *nika* (nikah) (KİA, 49/63), *tarafī* (teravih) (KİA, 88/1), *alla* (Allah) (EdİA, 3/27), *siyā* (siyah) (EdİA, 4/25), *silā* (silah) (EdİA, 18/16), *saba* (sabah) (EdİA, 38/4), *allā* (Allah) (OrİYA, 9/12), *alla_alla*: (Allah Allah) (ErzİA, s.77/58) ...

3. Son Seste Ünsüz Türemesi

Son seste meydana gelen ünsüz türemeleri için verdiğimiz örnekler, ölçünlü dildeki kullanımlarla karşılaştırılmıştır.

3.1. -k türemesi

3.1.1. Ek sonunda görülen -k türemesi: Nadiren “-cA” eşitlik hali ve “-Inca/-UncA” zarf-fiil ekinin sonunda görülen bir türemedir. Daha doğrusu bir türeme değil, “ok/ök” pekiştirme edatının bir kalıntısıdır. Ancak ölçünlü dildeki kullanımdan farklı olması sebebi ile bu başlık altında yer verilmiştir: *aylecek* (ailece) (TrYA, 5/1), *ölüncek* (ölünce) (ZBKİA, 7/3), *başlayıncık* (başlayınca) (ToİYA, 23/18).

3.1.2. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -k türemesi: Genellikle “şimdi” sözcüğünde görülen bir türemedir. Bu da aslında bir türeme değil, “şu imdi ok”, ifade biçiminin günümüze

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

ulaşan şeklidir. Ancak ölçünlü dildeki kullanımdan farklı olması sebebi ile bu başlık altında yer verilmiştir: *şimdik* (şimdi) (TrYA, 9/59), *şincik* (şimdi) (ToİYA, 22/49), *şimdik* (şimdi) (SiİYA, 26/17), *şimdik* (şimdi) (GiİYA, 66/46), *şindik* (şimdi) (EzcYA, D. 5-24/19), *şimdik* (şimdi) (KüYA, I/256), *çindik* (şimdi) (KırYA, XVI/72), *şinci'k* (şimdi) (NevYA, 13/36), *hincik* (şimdi) (ZBKİA, 1/78), *yeyak* (yaya) (ZBKİA, 1/230), *şimdik* (şimdi) (ZBKİA, 5/275), *şindik* (şimdi) (EdİA, 28/16), *şimdik* (şimdi) (OrİYA, 9/16), *şimdik* (şimdi) (MalİA, 10/17) ...

3. 2. -m türemesi

3.2.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -m türemesi: Özellikle “oysa”, “sonra”, “yoksa” ve “bile” sözcüklerinin son sesinde görülen bir türemedir: *helem* (hele) (MA, I-3/53), *gibim* (gibi) (TrYA, 19/41), *sonam* (sonra) (ToİYA, 9/4), *oysam* (oysa) (ToİYA, 13/15), *besbellim* (besbelli) (ToİYA, 70/87), *ginem* (gene) (SiİYA, 26/29), *yoğsam* (yoksa) (SiİYA, 83/26), *yoğsam* (yoksa) (GiİYA, 80/15), *gelsenem* (gelsene) (EzcYA, D. 1-1/58), *yoğsam* (yoksa) (EzcYA, D. 2-3/1), *sōram* (sonra) (KüYA, VIII/30), *deyo_kum* (diyor ki) (KüYA, XXIII/21), *oysam* (oysa) (KüYA, XXXV/5), *oysam* (oysa) (UşİA, I-17/153), *bilem* (bile) (UşİA, I-18/14), *yoğarım* (yukarı) (NevYA, 29/86), *bilem* (bile) (EdİA, 29/51), *besbelim* (besbelli) (OrİYA, 3/5), *neysem* (neyse) (MalİA, 20/14), *böylem* (böyle) (MalİA, 69/6) ...

3.2.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -m türemesi: Özellikle “çünkü”, “keşke”, “meğerse” ve “belki” sözcüklerinin son sesinde görülen bir türemedir: *çünküm* (çünkü) (EzcYA, D. 1-14/7), *keşgem* (keşke) (ElzYAD, 77/35), *keşkam* (keşke) (KBAYA, XXX/5), *meğersam* (meğerse) (RİA, 11/68), *barém* (bari) (RİA, 18/15), *keşkim* (keşke) (RİA, 22/100), *meyēsem* (meğerse) (KüYA, XVII/45), *belkim* (belki) (UrfMA, 1/6), *illem* (illa) (UrfMA, 19/136), *keşkem* (keşke) (KırYA, XLIX/1), *mārisem* (meğerse) (NevYA, 55/45), *çünküm* (çünkü) (KİA, 25/8), *belkem* (belki) (KİA, 77/9), *kerem* (kere) (EdİA, 35/13), *eğercem* (eğerce) (OrİYA, 49/248), *çünküm* (çünkü) (ErzİA, s.12/59), *illem* (illa) (MalİA, 18/5), *aynım* (aynı) (MalİA, 78/17) ...

3. 3. -n türemesi

3.3.1. Ek sonunda görülen -n türemesi: Özellikle “-IA” vasıta hali ekinde son seste bir “-n” türemesi görülmektedir: *işlerlen* (işlerle) (MA, I-2/7), *kazmalan* (kazmayla) (TrYA, 37/3), *ineklerlan* (ineklerle) (TrYA, 42/1), *kadarıylan* (kadarıyla) (KBAYA, XL/7), *sopaylan* (sopayla) (KBAYA, XLVII/56), *kayıqlan* (kayıkla) (RİA,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/ 8 Fall 2009

2/2), *dedumsan* (dedimse) (RİA, 10/41), *dayımlan* (dayımla) (DiyA, XXXV/30), *halı malıylan* (halı malıyla) (KüYA, I/201), *arpaylan* (arpayla) (KüYA, II/79), *kişiylen* (kişiyle) (KüYA, V/11), *zorluğlan* (zorlukla) (UrfMA, 1/41), *sehenlen* (sahanla) (UrfMA, 28/64), *yüzlen* (yüzle) (UrfMA, 32/36), *at_ilen* (at ile) (KırYA, XXXIII/24), *ganallen* (kanalla) (KırYA, XXXV/56), *yimeklen* (yemekle) (ZBKİA, 5/180), *çalğulan* (çalgiyla) (BarYA, II/75), *hacıylan* (hacıyla) (EdİA, 12/69), *emriylen* (emriyle) (OrİYA, 10/9), *gidilidin* (gidilirdi) (UşİA, I-17/60) ...

3.3.2. “ki” bağlacının sonunda görülen -n türemesi: Bu da aslında bir türeme değil, Eski Türkçe dönemindeki kuvvetlendirme eki -ğma/-gine'nin bir kalıntısıdır⁴. Ancak ölçünlü dildeki kullanımdan farklı olması sebebi ile bu başlık altında yer verilmiştir: *dediykin* (dedi ki) (KüYA, XIV/5), *demiş kin* (demiş ki) (UşİA, I-41/42), *yoğdu_kin* (yoktu ki) (ZBKİA, 1/9), *bilmeyi kin* (bilmiyor ki) (ZBKİA, 11/40), *demeh kin* (demek ki) (KİA, 60/2) ...

3.3.3. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -n türemesi: *kimin* (kimi) (KİA, 56/1), *gibin* (gibi) (TrYA, 52/19).

3.3.4. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -n türemesi: Nadir olarak görülen bir türemedir: *keren* (kere) (TrYA, 30/108), *keren* (kere) (RİA, 11/52), *bārin* (bari) (KırYA, XVI/18), *gayrın* (gayrı) (NevYA, 14/27).

3. 4. -t türemesi

3.4.1. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -t türemesi: Daha çok “belki” zarfı ve “çünkü” bağlacının son sesinde karşımıza çıkan bir türemedir: *belkit* (belki) (TrYA, 2/46), *belkit* (belki) (ToİYA, 32/134), *şünküt* (çünkü) (ToİYA, 32/141), *belküt* (belki) (GiİYA, 55/120), *bel'ki_t* (belki) (KırYA, XXIX/4), *bekit* (belki) (NevYA, 9/11), *püsküvüt* (bisküvi) (EdİA, 46/60), *çünküt* (çünkü) (OrİYA, 9/17) ...

3. 5. -y türemesi

3.5.1. Türkçe kelimelerin son sesinde görülen -y türemesi: Özellikle “ne” sözcüğünde sıkça görülen bir türemedir: *ney* (ne) (TrYA, 33/20), *ney* (ne) (ToİYA, 96/162), *ney* (ne) (SiİYA, 111/3), *ney* (ne) (GiİYA, 89/6), *déyiy* (diye) (EzcYA, D. 1-3/20), *kişiy* (kişi) (UşİA, III-95/29), *aney* (anne) (UrfMA, 19/3), *ney* (ne) (KırYA,

⁴ Tuncer Gülensoy, *Kütahya ve Yöresi Ağzları*, TDK Yay., Ankara 1988, s. 69.

XX/9), *ney* (ne) (NevYA, 1/39), *ney* (ne) (ZBKİA, 3/3), *ney* (ne) (BarYA, I/87), *ney* (ne) (ErzİA, s.17/19), *ney* (ne) (MalİA, 8/8) ...

3.5.2. Alıntı kelimelerin son sesinde görülen -y türemesi:

Alıntı kelimelerin sonunda nadir olarak görülen bir türemedir: *deppoy* (depo) (ToİYA, 27/30), *ameley* (amele) (NevYA, 5/27), *tabey* (tabi) (ErzİA, s.229/18).

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

- (BarYA) KORKMAZ Zeynep, **Bartın ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1994.
- BURAN Ahmet, “Türkçede ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında ş/s Meselesi”, **Turkish Studies**, Volume 2007/2, s. 121-127. <http://turkishstudies.net/sayilar/sayi4/buranahmet.pdf> (E.T: 01. 04. 2009).
- DEMİR Necati, “Şalpazarı, Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Kullanılan Zarf-Fiil Ekleri”, **Türklük Bilim Araştırmaları**, S. 8 (1999), s. 313-335.
- (DiyA) ERTEN Münir, **Diyarbakır Ağzı**, TDK Yay., Ankara 1994.
- (EdİA) KALAY Emin, **Edirne İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1998.
- (ElzYAD) GÜLENSOY Tuncer ve BURAN Ahmet, **Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1**, TDK Yay., Ankara 1994.
- (ErzİA) GEMALMAZ Efrasiyap, **Erzurum İli Ağızları**, C. II, TDK Yay., Ankara 1995.
- (EzcYA) SAĞIR Mukim, **Erzincan ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1995.
- (GiİYA) DEMİR Necati ve AYDOĞDU Özkan, (Editör: Erdoğan ALTINKAYNAK), **Giresun İli ve Yöresi Ağızları**, Giresun Valiliği Yayınları, Giresun 2009.
- (KBAYA) BURAN Ahmet, **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1997.
- (KırYA) GÜNŞEN Ahmet, **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 2000.
- (KİA) ERCİLASUN Ahmet Bican, **Kars İli Ağızları Ses Bilgisi**, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1983.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

-
- (KüYA) GÜLENSOY Tuncer, **Kütahya ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara 1988.
- (MA) AKAR Ali, **Muğla Ağzları**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla 2004.
- (MalİA) GÜLSEREN Cemil, **Malatya İli Ağzları**, TDK Yay., Ankara 2000.
- (NevYA) KORKMAZ Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara 1994.
- (OrİYA) DEMİR Necati, **Ordu İli ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara 2001.
- (RİA) GÜNAY Turgut, **Rize İli Ağzları**, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1978.
- (SiİYA) DEMİR Necati ve ŞEN Ülker, **Sivas İli ve Yöresi Ağzları**, Gazi Kitabevi, Ankara 2006.
- (ToİYA) DEMİR Necati, **Tokat İli ve Yöresi Ağzları**, Gazi Kitabevi, Ankara 2005.
- (TrYA) DEMİR Necati, **Trabzon İli ve Yöresi Ağzları**, Gazi Kitabevi, Ankara 2006.
- (UrfMA) ÖZÇELİK Sadettin, **Urfa Merkez Ağzı**, TDK Yay., Ankara 1997.
- (UşİA) GÜLSEVİN Gürer, **Uşak İli Ağzları**, TDK Yay., Ankara 2002.
- (ZBKİA) EREN M. Emin, **Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağzları**, TDK Yay., Ankara 1997.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*